

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

УТИЦАЈ ЖЕНСКИЈЕХ НА НАПРЕДАК ЗНАНОСТИ.

(По Беклу.)

Ми видимо, да свакијем даном све већи и већи утицај женске имају. Свакијем даном све већма себи пут прокрчују. Данас и женске васпитавају дјецу, данас се и женске појављују на пољу књижевном и једном ријечју на све стране све већу и већу важност задобијају него што су је икад имале. Ово је једна од онијех особина којом се данашња образованост одликује и која нам показује грдну разлику између најнапреднијих народа садашњег времена и напреднијех народа старог времена. Жене најславнијих народа старог доба не играше никакву улогу. Најсјајнији споменик римске државе, најскупоценији поклон што је Рим потоњем свијету у нашљедство оставио, јест наука о праву. То је велика хармонична савршеном вјештином израђена система, којој садањи народи захваљују на најчистијим појмовима грађанскога права. Али овај вјечити споменик човјечанскога оштроумља грдну неправду чини женским, јер један велики књижевник вели, који је о овом законику писао, да по истом законику жене су стране не као лица него као ствари. А тако исто и Грци нијесу боље сматрали женскијех од Римљана. У мјесто да су их сматрали као своје сапутнице и другове, а они их сматраху за играчку. С тога женске код Грка врло мали су утицај имале на развитак грчке образованости.

Данас утицај женскијех корача упоредо с растењем образованости. Али упоредимо ли описање грчкога живота у Омиру с онијем, што Платон и његови савременици описују, то ћемо се увјерити о противном. Омир од Платона живио је најмање прије

четир вијека; а за та четир вијека знатно су коракнули Грци у вјештини и у разнијем гранама спекулативне и практичне знаности. С тијем напредовањем грчке образованости нијесу женске код Грка напоредо корачале, јер налазимо, да је њихов утицај мањи био за времена платонова, него што је за старога и суровога доба омирова. Ова чињеница освјетљује питање ово гледом времена, а ово што долази освјетлиће гледом мјеста. У Спарти су женске већега утицаја имале него у Атини ма да су Спартанци били сурови и без знања а Атињани образовани и пуни знања. Интересантан би био предмет истраживати узроке ове недошљедности. За сад је доста, да кажемо да су знамените образованости старога вијека за то пропале, што нијесу у свијем својим дијеловима напредовале, те су жртвовале поједине своје честице да би напредак другијех осигурале. Данас пак у јевропском друштву таквога се примјера не може наћи.

Запитајмо сад какав утицај имадоше женске на ово друштво, на ћемо видјети, да је њихов утицај био од велике користи. Он је учинио да живот није са свијем практичан и саможив, он је уталожио жестину људску и људске обичаје од њихове суровости очистио.

Ово је утицај што имадоше женске на опће друштвене интересе; али запитајмо сад, какав је утицај њихов на напредак знаности?

Ако хоћемо истину да говоримо, то морамо признати, да никаквога великога дјела, што би на човјечанство од великога уплива било, нијесу женске створиле. У пјесништву, музици итд. свугдје што је најбоље то су све људи створили и још ни једна жена није дошла до каквога изналаска, који би епоху учинио у аналима духа човјечанскога. Ово су чињенице што се не могу опрврћи, из којих су ваљани писци закључке изводили, да се женске не могу духом узвисити као људи, да је њихов положај скопчан с практичним и кућевнијем животом и да не могу нити посреднога нити непосреднога утицаја имати на напредак знаности; па на пошљетку ако би и хтеле женске каквога утицаја да имају на напредак знаности, тијем би не само своју цијел промашиле, него би и поље својега кориснога дјеловања оштетиле.

Овај је закључак погрјешан у теорији, а шкодљив у пракси и ми на против велимо да женске имају и да су имале утицаја на напредак знаности; да је тај утицај у истини тако велик, да му се границе не могу означити; да се он оснива на урођенијем законима људске природе и да он, ма да је понут тока што тече

испод површја те га невјешти гледаоци не виде — има велику силу на облик и суму нашега знања.

Да би ово боље разумјели морамо прије свега знати шта је то знање. Неки мисле да знање чине чињенице, да је све друго празан говор и теорија, и да ништа вриједности нема осим чињеница. Они који говоре о вриједности чињеница не разумију шта вриједност значи; јер вриједност једне ствари није својство што јој припада нити је честица њезина него је просто њезино одношење према другој каквој ствари. На примјер шестак има неку вриједност али та вриједност није у самом новцу, јер нити је можемо видјети, нити чути, нити осјетити, нити окусити, нити омирисати. Вриједност дакле лежи једино само у одношењу што шестак има према нечем другом. Тако је исто и са чињеницама. Чињенице саме по себи немају никакве вриједности. Вриједност чињенице није никакви елеменат или честица њезина него је њезино одношење према цјелини нашега досадашњег знања. Од чињеница имамо једину ту корист што можемо из њих закључак изводити или другијем ријечима што се можемо к идеји к закону, под којим исте чињенице стоје, узвисити. Наше знање не састоји се из чињенице него из одношења, која чињенице и идеје имају међу собом и према себи самијем.

Знање се дакле дијели на методу, знаност и вјештину. Прије него што о методи почнемо, морамо рећи шта је цијел вјештини и шта цијел знаности. Непосриједна је цијел вјештини наслада или корист. А цијел знаности је само истина. Знаност има ту силу да све у напријед каже и што је знаност потпунија то има све већу моћ да у напријед каже. Зато астрономију зову царicom знаности, јер је најпотпунија. Астроном говори у напријед о појавима, који се још нијесу фактично појавили него ће се тек појавити. —

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Из збирке Владана Арсенијевића.

6.

Морем плóви бео бокор руже,
На бокору тица гангелица.
Туд се шета принциова ћерка,
Па беседи тици гангелици:

„К мени, к мени, тицо гангелицо!
„Метнућу те у свилна недарца,
„Извићу ти гњездо од босиљка,
„Хранићу те дробнијем бисером,

„Појићу те вином и ракијом,
 „И водићеш мале тиће своје,
 „Тиће своје по пенџеру мојем!“
 Ал' беседи тица гангелица:
 „Волим јести пребелу пшеницу,

„Нег' код тебе дробнога бисера;
 „Волим пити са траве росицу,
 „Нег' код тебе вино и ракију;
 „Волим водит' тиће по травици,
 „Нег' код тебе по твојем пенџеру!“

7.

Синоћке се бег Јован бег ожени,
 А од јутрос ситна књига допаде,
 Да полази бег Јован-бег у војску;
 Верна љуба до њег' седи и плаче:
 „На ким' мене, твоју љубу, оста-
 вљаш?“
 „Остављам те твојој мајци и мојој.“

„На што мени твоја мајка и моја,
 „Кад ја немам тебе, мога Јована:
 „Кад ја пођем за трпезу вечерат',
 „Чини ми се та вечера чемерна;
 „Кад ја пођем у ложницу легати,
 „Чини ми се та ложница гробница!“

Уз ову је песму припев „ефендим“ и „ај вај!“ — па се овако пева:
 „Синоћке се, синоћке се, ефендим, бег Јован-бег ожени, ај, вај бег Јован-
 бег ожени!“

РАФАЈИЛО.

Исторична новела од Д. Ваднајије.

I.

Врачара.

Првих година шестнаестог века по Риму, вечиту граду уметности, подигоше прорицања неке врачаре из Каира читаву хуку буку.

За који часак махнуше се глазбе, махнуше се сликарства и кортешовања те свака жива уста збораху само о тој врачари, о тим прорицањима.

Име јој сачуваше предања. Ако се добро сећам, зваху је: Гила Ширтанова.

Гила беше много пријетнија од сибила старога века.

Још не беше одвећ времешна, и брижљиво јој сачувана лепота, црномањасто светло јој лице, сјајне чарне очи и угљенкоса, амазонски јој узраст, и напосокон источно, к'о насликано рухо учинише је достојном, да јој се чудом чуде песници и уметници.

Осим тога имађаше у погледу неке чаробне силе, којом владаше над сваким, а осмејак јој на лицу могаше баш тако да

измами радост човеку из душе, као што јој обрве потресаху све живце, када их набра.

У кратко, необични јој израз лица, чили јој састав тела, и особени, отежући глас могаху јој прорицању, ма да се неје у напред разгласила, стећи важности у така народа, који онога века ропски вероваше у празноверје и врачарију.

Неколико случајева учинише је још силнијом.

Случајно погоди коме за чиме му срце жуди, или му откри по коју тајну, или је прорицала што ће се на скоро да збуде, па што се и зби.

Гида уз то не тежаше за тиме, да дејствује. Свакоме не прорицаше радости и среће, већ црташе живот са његовим најразноличнијим променама, као што је: пун радости и јада.

А к'о за што би се и чудили ако јој понајвише дворану баш отмени свет посећиваше, коме зналичност спада међу слабе стране.

Једног дана стадоше прекрасне кочије пред гилиним станом.

Из њих ступи човек просед, но још у снази, у свакидашњем стожерничком руху, водећи испод руке блеђано девојче.

Има лица, на која нам ваља само једаред да погледамо, па да се уверимо, да им је унутрашњост песничка, да им је срце и душа узвишена, и где 'но црте на лицу умеју да говоре.

Тако беше лице у ове девојане.

Сама врачара се изненади, када виде то песничко створење.

Подуже јој сматраше црте по лицу, и ухвативши је за нежне беле ручице, дуго, дуго јој гледаше у плаве очи, тако, да девојка задрхта од чаробије тога погледа.

Мало за тим стаде је испитивати: шта јој срдашце воли? каквих жеља имаде? и даде да јој по нешто просто приповеди из своје прошлости, па суморна лица одведе је у побочну дворану, где бејаху на само.

— Хоћеш ли да дознаш каква ће ти да буде будућност?

— Иначе те не би посетила.

— А не ћеш ли стрепити, ако узбуде жалоснија, него што је себи представљаш?

— Не ћу! одговори девојче и обори своје малаксале очи.

Девојче се посади на столицу а врачара узе преда се своје књиге, што беху ишаране чаробничким знацима, кукама и веригама, што је само она знала да прочита.

После неколико минута заклопи врачара своје књиге, стане пред мому, узе је за руку, и поче на глас овако:

— Сиротице девојко! ти ћеш врло, врло да патиш.

— Па?

— Онога тренутка кад се довијеш до вршка твојих жеља, и помислиш да си већ у рају, бићеш најнесретнија, и тек кад ти се друга жарка жеља испуни, биће ти срце опет мирно и спокојно — али то ће болом да заболи све оне, који те љубе.

Девојче тужно погледа врачару, и изгледаше, као да не схваташе потпуно шта значе те речи.

— Дакле ћу бити несретна?

— Избегавај страсти, па избегавај и саму срећу. Не жели сунашца, задовољи се звездама. Тебе ће само мање радости живота моћи да усреће. Не жуди за жељама, од којих ће ти срце да увене. Предај се судби, а не жели ништа од ње.

Девојче жалосно остави дворану врачарину, да иде кући да премишља о будућности својој, што ће да буде тако жалосна.

II.

Анђео и полубог.

Након две године дана имађаше Рим до две поглавице.

Једна ода тих сеђаше на папином престолу, а друга бојадисаше дворане по двору папином.

Рафајила у то доба већ обожаваху Римљани, свет му се дивљаше, женскиње гињаху за њим, а мушкарци му завиђаху.

Де, потражимо га у засеоку Фарнезе, камо се уклонио од градске ларме да живи само — уметности.

Сликарница му је красна, а прозори јој гледе у градину.

Та је градина така, каке су обично красне талијанске градине.

Ту су ти гајеви од неранача, ту лаворике, ту смокве, ту травњаци, ту водомети, ту лабудови, ту кипови, ту павиљони, ту — свашта.

Зрак је сунчан, небо дивно, као насликано, па коме обличје море даје оно неисказано загасито плаветнило, што ћемо другде заман да тражимо.

У градини је блеђано, сетно девојче, невесела лица, још невеселија погледа, а и цвеће што у руди држи, тако је увело, тако тужно.

То девојче је Марија Бибијенина, синовица стожерникова, са којом се нађосмо у дворани код врачаре.

Створење нежна срца, пуно песничких сањарија, пуно осећања, пуно туговања.

Њезино блеђано лице дира у срце посред овог угасито-зеленог лишћа, а под овим сјајним небом.

Ваља да и сад премишља о врачариним речима, и приви-кава се тој мисли, да ће бити несретна. Али по каткад притрчи коме цветку, те га узбере и скида му све листиће. Час по вија лепира да га ухвати, па да га пусти, те да жељно гледа за њиме како се диже небу у вис.

Али све то траје тек који тренутак. Опет се задуби, и што се тако здраво у лицу мења, одаје је да јој се у срцу бори нека грозничава помисао, што ће по свој прилици да буде сродна болу.

Након неколико тренутака нестане девојчета међу грмљем, што је покрај двора, па збуњена, а запламтела у лицу, раставља грање, а не осећа да јој трње искрвави све руке, не, да јој грање шиба нежно лице, не, да јој стабла не жале ножица.

Тако се чини, као да је нешто вуче, од чега се боји, а чему не може да одоли.

На послетку застаде крај прозора, кога је гавез до пола обрастао, па жудно гледаше у одају, где млад уметник уметничку слику сликаше.

У младића је лице одушевљено и пријетно. Очи су му живе, пуне израза. А смећа му коса са глатка чела пала натраг, са чела, на коме му као и у очима и на свакојзи цртици лица сијаше сунце маште и песништва.

Сликаше песничку бајку о Амору и Псиси.

Девојче са свим занесено погледаше на слику, погледаше на момче. Лице јој порумене, и уздахнувши шапну:

— Како ли је лепо!

Да ли момче или оно, што слика? не сме ни сама себи да исповеди.

Но овај је тренутак у зао час. Рафајило љутито баци кичицу, што га у једном потезу изневери, дочим ногом срдито дупи о тле, и, ударивши се руком по челу, викну:

— Ух, боже!

Глас тај из ненада, раздраженост та јако дирне девојче, што се тамо тако загледало, па и нехотице цикну; и од стида, што се препаде, и од страха, што је спопаде онесвешћена паде покрај грма.

Рафајило убезекнут диже очи горе и притрчав ка прозору брзо стаде да размршује мрежу од гавеза, што се тамо исплела, па виде тамо где лежи бела девојана онесвешћена.

Познаде да је то стожерникова синовица, са којом знадијаше у сумрачку онако слађано да предивани, која 'но одвећ вољаше његове слике и којојзи срце беше препуно толико детињских сањарија.

Па узеве капу те одлете у градину.

Након неколико тренутака већ клечаше тамо уз блеђано чедо и сметнувши све с ума, поче да јој распушта утегнуто одело Марија погледа горе.

— Шта вам је, лепа Маријо?

— Ох, та ви сте туна, Рафајило?

Сирота девојка не знаде да одговори на питање уметниково, ох, а шта би и могла одговорити.

Но он је по ново запита:

— Та шта вам је, Маријо?

— Гуја, Рафајило, гуја!

— Каква гуја?

— Та што ме довија до вашег прозора.

Рафајило се збуњено обазираше на све стране, но не виде ништа, до лишћа зелена, и по коју тичицу, што скакуташе и цвркуташе међу грањем.

А не паде му на ум догађај у рају — прва жена и гуја намамиља.

Сирота Марија! већ више је месеци томе, од како њезино срдашце кида, мучи бесна страст, што она овога часа и нехотице назва гујом. А то је песничка, али одвећ мучна љубав — љубав к великом живописцу.

Рафајило са свим нежно подиже уздрхтану девојку, и узевши је за руку, одведе је под хладовит барас, донесе јој воде са извора, и по што се девојана мало примири, почеше да се разговарају.

А шта да говори са том девојком, млидијаше Рафајило, кад она милује само цвеће, звезде, поветарац и бедасте сањарије детињске, чега кад се после сетимо, а ми се истом насмејемо.

А боме Марија је желела говорити о са свим другом чему, о жарким слатким помислима, којима ни речи не зна, а тежи за њима, и боји се од њих. Тежила је за оним слатким болом, који би јој снашао срдашце, кад би чула једну реч из уста млађаног уметника, најлепшу, одвећ песничку реч, што највећма мучи, реч: љ у б а в.

Но она сад не чу те речи из уста уметникових.

III.

Ф о р н а р и н а.

Који су видели рафајилове слике, за цело ће се моћи опоменути оних вилинских женских облика што су познати под именом Ф о р н а р и н а.

Тај облик, то име неје ствар измишљена, неје машта.

Она је за исте живела, и била је баш тако лепа, изгледаше баш тако песнички, као што се може виђати на сликама великога уметника.

Туна му не бејаше требе да ствара, већ само да прелика најлепшу и отеловљену замисао од створа.

Женскиња га љубљаше великога уметника страсно, како се само љубити може, љубљаше га са чистом, дубоком страшћу, која се не ужасаваше ни од крајности, ма да своје чистоте не изгуби никада.

Форнарина пожртвова све Рафајилу, и често му служаше као узор. Форнарина се неје бојала што ће је свет презирати, њен свет беше једно једито биће, што њу не оговара, што њу нигда презрети неће!

Осмејци те женскиње одушевљаваху живописца, када дођоше тренутци да малакше. Она га је тешила, кад му завист препречиваше пута. Њене речи улеваху по нова живота у њ, кад оне свесну у заносу, што му се дивљаху. Њена му је душа светлила ако му помрче, када се сам собом бораше. Како ли му требаше та женскиња! Мож' да би његово мекано осетљиво срце клонуло под теретом судбе, а одвећ раскалашна душа мож'да би га чешће свратила са пута славе.

Рафајило се често по цело вече претужи овој женскињи о неправди што мора да сноси.

А Форнарина га обадраваше, она га храбраше. Говораше му да је то тако суђено великим духовима. Мајушан, обичан човек безбрижно греде својим простим путем, а нико га и не опажа, нико му не смета, дочим око путање великих духова све врви завист, злурадост, оговарање и гамижу милијонима од гадова људских страсти.

— Па ако имаш непријатеља, — рече Форнарина — зар не маш и пријатеља? Та стожерник Бибијена, у кога је тако исто велика власт, колико му је пријатељство спрам тебе.

— Ох, Форнарино! повика живописац; ти си мени све и сва. Ти си ми снага у тренутцима, када изнемогавам. Свет ми може све одузети, само — тебе не. Па шта је слава спрам те среће?

— Ја те не разумем, Рафајило рече са свим озбиљно Форнарина, измигољивши се из загрљаја пребледела уметника; — ти си себи уселио нешто у главу, чиме сам себе мучиш. Та свет тебе не дира, а ти у твом срцу никада толико среће имати не ћеш, колико ти је славе око главе. Ода шта се бојиш? Већ од

више дана све једнако си невесео. Кад те запиткујем, а ти ми неодговараш; волиш да си ни само . . . та шта те мучи? Из пре си се смејао, а сад никад да се насмешиш, па си и хладан. Та кажи ми ту муку, па си и хладан. Та кажи ми ту муку, што ти срце мори, не бој се, ја се не устраших, ма била љубав, ма лудило, ма грех?

— Да ли си чула, Форнарино, да ће други да прави могилу папину, и да фресци у систовој капели не ће бити мој рукотвор?

— Дакле бојазан за славом и завист!

— Ране, што ми нанеше самоћути мојој!

— Будалаштина! настави Форнарина; — ко је тај, од кога би се ти могао побојати за твоју славу? ко ли је тај, коме би ти имао још шта завидети? Или ти увредише самоћут? Та мушко нек се радује, кад има непријатеља, јер то сведочи, да је нешто веће. Заборави свакидашњи горки живот; твој је дух за друго створен, а не да тетура међу немоћима људским.

— Право велиш, Форнарино! и ја осећам, да ће ми се непријатељи једном покуњити, и који ме тако злопако оговарају, једном ће на коленима пузећи у руке ме целивати; а који ме презираху оволеће ме — јер ће кичица, што ми сада хоће из руке да ишчупају, постати жезло, против кога немају силе.

После тих речи подиже се уметник одушевљена лица, и поче ходати по одаји горе доле, дочим му Форнарина сетним погледом погледаше лепо, млађано лице.

— Па ко је тај други? запита га Форнарина; кога 'но непријатељи ти твојом круном хоће да украсе.

— Човек, коме се једном у Ференци приближих са млађаним срцем, пуним поверења; кога у први мах љубљох ка' 'но оца свога, а поштовах ка' 'но владоца свога, и који ме одби са целом хладноћом неосетљива срца, одби за то, јер га — љубљох.

— Дакле Микел-Анцело? повика уплашено Форнарина; к'о да би рекла: „Та то је тај једини човек, кога се бојим да ће те надвладати!“

IV.

Микел - Анцело.

Оно доба, у коме се ово збиваше, беше златно доба уметности, у — постојбини песама.

То доба беше богато са велеумови. Сваки град на обали Тибра, Адице и Арна или у приморју имаде по нешта са чиме се могаше поносити.

Један од највећих велеумова беше Микел-Анцело.

Та на њ се све мусе тако милостиво осменуше.

Он беше велик неимар, диван сликар, класичан вајалац и на послетку узвишен песник.

И тај човек беше непријатељ Рафајилу; непријатељ онда, када му се овај приближи са поверењем млађане душе, и непријатељ када се састаше на вршку славе, и — на жалост — сударише!

Докле Рафајило бојадисаше одаје у Ватикану, Анцело довршиваше громаду кипа, „уцвељене мајке“ у цркви св. Петра.

Свако ода та два дела ношаше на себи обележје велеума, а народу, који све руљом иђаше да се диви тим ремецима ваља да сад паде први пут на памет да упоређује вајаоца са сликаром.

И ту започеше да постају странке, што се надметаху о та два уметника; странке, од којих свака сваким новим створом тих двају уметника већма обљуби свога љубимца, а омрже онога друге странке.

И два уметника се дражју раздраже да се надмећу.

Вајалац поче да слика слике, на којима многе чили облици, смели обриси и чудновата величина очараваху већма него рафајилове слике, пуне нежности и пријетности.

А сликар зграби длете, па изваја детињску главу, о којојзи му пријатељи тврђаху, да превазиђе све у отој струци.

Међу тим неки особен случај још већма подстаче њихову зађевицу.

Рафајило беше пажљивији и непоказиваше својих слика никоме док год не беху са свим готове. А пред сликарницом му редовно чувари стајашу, да га ако је сам тамо, не узнемирује нико, а ако није тамо, то да му непокраду тајне тог светог храма.

Разнео се глас да Рафајило сада израђује величанствену слику из св. писма, што ће да му буде једно од најуметнијих дела, што до селе изради.

Микел-Анцело жељаше да види ту слику, те прибеже лукавству.

Као ракијар довуче се у предворје, где опије стражаре, и по што се ови изопијани по клупама исповаљују, униђе у светињу уметникову.

Анцела стегне у срцу када подиже вео и види громаду летећих анђелака, што се сви тако лепо осмејкиваху на њ.

— Ах, та то је за иста величанствено! шапуташе Анцело, дочим једва могаше да стиша своје узбуђење.

Али му се лице брзо намршти, и после ократке борбе лати писаљку, да изврши што науми.

А то не беше ништа друго, до да уништи лепоту тој слици. Тако страшни тренутци беху то.

Срце анџелово куцаше грозничаво. С поља хркање спавајућих стражара, и шушањ, што се подизаше по трему заплашиваше га — да мало који час а да не задрхта.

Али Анџело није марио за то. Страст му не даде да одустане. И тек по што је тако једно по сахата цртао, спусти завесу и удали се из дворане.

И једва након по сахата дође Рафајило.

Задахнут уметничким жаром одастре завесу, но лице му се не осмејкиваше, очи му се не светљаху онако благо, већ се намршти и с устрзалим уснама повика:

— Та туна Микел-Анџело беше!

Рафајило добро знадијаше да таку божију главу над анџеоцићима не могаше други нацртати, до ли Микел-Анџело.

Па баци кичицу и поглед му се више не сусрете са отом сликом.

— Дакле позва ме на мегдан у сликању — рече као скрушен; — добро, ја пристајем. Он хоће да покаже да ће ме да надмаши у сликању, а ја ћу да покажем, да сам већи вајалац од — њега!

Након неколико сахати видимо Рафајила пред Форнарином, лице му неје више суморно, очи несу пуне суза; но образи му горе, а очи му све севају од тешка једа.

— Истина, рече Форнарини; странка му је јача од моје. Уз папу сада једва имам којег пријатеља, осим стожерника Бибијене . . . али све једно! Дух ће пре или после да победи, па они, који ми се сада из злобе титрају са именом, ти ће се још покуњити пред мојом победом!

— Ама на веки та те та луда борба! рече тихано Форнарина.

— А да; дакле неси чула шта намерају?

— Шта?

— Да кубе на цркви св. Петра Анџело зида.

— То не може бити!

— Понизиће нас све. Његов ће дух да заузме место на вршку, а ми ли за ото бејасмо, да се са наших рамена он подиже, кано талас са таласа. Ми ћемо ли подножје да будемо његовој величини, подлога онојзи круни, што ће његову главу да реси. — Понизиће нас све! Он подиже себи споменик од камена, што је вековечно: ми подижемо себи споменик од платна,

што ће да иструне, што ће се уништити! Форнарино, неје ли то страшно?

— Ублажи се Рафајило, рече благо лепа женскиња: — ако ти се непријатељи све већма и већма множе, буди спокојан. Ако ти и отму садањост, буди спокојан — твоја је будућност! Или, оставимо Рим. Кад се удалиш, веруј ми, да ће ти сваки са обожавањем изрицати имена твога.

— Рим да оставим?! одговори Рафајило са неким поуздањем; да осигурам победу Анџелу, да се повучем са пута? Форнарино! а шта би било, што би ми славу надокнадило?

Форнарина помисли на своју љубав; но момче не разумеде шта значе те сузе, што јој се при тој мисли у очи поткрадоше.

— Ваља да му препречим победу! рече одважно Рафајило, дочим у одају ступи слуга у светлу руву.

Уметника позива стожерник Бибијена.

Узбуђен остави одају, у којојзи остаде Форнарина на само са својом тугом.

Лепа женскиња из гласа зајеца:

— Он ме већ не воли — само се навикао да је уза ме!...

(Наставиће се.)

ШТА ЈЕ ТО ИСТОРИЈА ОБРАЗОВАНОСТИ?

(Наставак.)

Испитивања филолошка, која су се поглавитим начином започела у данашњем вијеку а нарочито трудима њемачких научника, имаше, као што смо напоменули, то огромно значење за историјску науку, што су путем оштре критике она пронашла пут, којим се разви језик, а заједно с тим и пут којим се развише мити и појми, те се тим стекоше историјски факти и за такве далеке (и ако веома неодређено далеке) епохе, о којима иначе нема никаквих историјских свједочанства. И ако је веома скоро започета, наука о језику попуња много историјских празнина, које се без њене помоћи не би дале ничим објаснити. Њу основа врста великих научника, као што су Грим, Пот, Боп, Вилкелмо Хумболт, и данас се наставља тек другим нараштајем, који се у онога првога изучио, и представници су јој људи, као што су: Максо Милер, Кун, Штајнтал, Шлајхер (скоро умрли) и др. Испитивањима, која су кроз језик превртала митологију, обичаје и у опће старинско народно мишљење о свијету, наука о језику

већ биљежи своје даљне више сврхе: подаци из језика, достављајући грађу за изучење поетичког и умственог развића народног достављају у свези с другим подацима и грађу за изучење народних карактера, и у новој филолошкој школи почеше се испитивања за нову науку — „психологију народну“ која ваља да постане путовођа у објашњавању историчке судбе народне.

Ми смо привели мало примјера из садашњег раширења историјских истраживања, али је из њих већ очевидно, какав се огромни видик показује пред посматраоцем историјскога развијања свега човјечанства. Само се по себи разумије, да је за научнике нашега доба, који су савременици овог опширног умножења историјског анализа, трудно, и, шта више, немогућно обухватити све стране, дотакнуте тијем анализом и сложити их ма у каку потпуну слику или систему, тијем већма, што нова изучавања већином тек први пут и иступају на свијет, нити су доспјела до каквих год позитивних одлука. Међу тијем преко све непотпуности тијех нових разноликих изучења, јавља се неизбежна потреба синтеза и прикупљања у заједницу, без чега се не може ништа с коришћу радити око појединости, јер не би било ослонаца ни руководства. Такође се разумије, да ће и ти синтези бити непотпуни и несавршени. Ипак с те стране јевропска књижевност може да покаже знатне огледе, који неће остати без пошљедица за историјску науку. Така је била нарочито величанствена намјера Беклова у „Историји цивилизације инглиске,“ за коју су оне двије књиге што их је издао писац за живота, само приступ. „Историја умственога развића у Јевропи“ Дреперова, „Човјек у историји“ Бастијанов, „Историја рационализма“ Лекијева и др. показују нам огледе онога слагања грађе у цјелину с разних гледишта, у више или мање опширним историјским периодима и појавима. Овамо припада и не давно почето издање „Културне историје човјечанства“ (1868) познатог статистика Колба (како изгледа прерађено његово дјело од 1843 године.) У колико се помакло напријед цијело историјско изучавање за пошљедних десет година може се у ствари видјети, кад се спореди нова књига Колбова с поменутом књигом Ваксмутовом: њих двије нијесу ни мало налик једна на другу, и не само као књиге писане с разних гледишта него као књиге писане с разне висине историјскога знања.

И одјелита историја појединих народа узима све више и више карактер културне историје. Нестаје искључног интереса само за спољашње политичко развиће; и они предмети културни, који су још од краја прошастог вијека прибављани к чистој политич-

кој историји, н. пр. карактер установа, живљења, образованост, књижевност, појави из радиности и економије, почињу привлачити к себи особиту пажњу још више за то, што се сви ти предмети у савременој науци појимају далеко дубље и што су богатији резултатима него икада прије. Данашња историја није рада да говори само о јединим вршинама државне зграде него хоће о цијелој маси народа, или барем о оној маси, у којој види истиниту основу историјских појава. Онај исти интерес к живљењу народном и његовим појавима, који се у савременој књижевности развио у особену и бујну струју к „народности“, јавио се и у историјској науци. Ту се исказаше и оне крајности, до којих је тај покрет у некојих прозелита долазио, и које су почеле тражити пошљедње границе развићу „народности“ једино и искључно у простим класама народа, представљајући, да су само оне непосредно народне. На пошљетку је народност у том смислу узета послужила као отпор реакционарским тежњама, као што се може н. пр. видјети у културно-историјским књигама чувенога Рила.

У тим пословима, који су дослије посвећени били културној историји, разумијевао се задатак такве историје веома различито, и предметима се њезиним у тијем пословима давало веома различно значење и различна важност. Та нејасност формалних граница била је веома природна у науци која истом бијаше почела разматрати онолико мноштво новијех предмета: сам појам „културе“ обухватао је веома разнолике ствари, и културна је историја у опширном смислу лако могла прихватити у се све одјелите па међу осталијем и политичку историју. Тај је појам у тако опширном смислу разумио н. пр. Бекл, који умно развиће узима за циљ, средство и мјерило човјечанске цивилизације, и судбина умнога развића и поставља се као права историјска садржина, којој се сви остали предмети историјскога испитивања потчињавају као појединости другога реда, — као што су на прилику политичке установе, религија, књижевност итд. Појам „цивилизација“ јавља се као главни. У историка старе школе, као што је познато, ствар је узимана друкчије. Сав се народни живот сводио на судбину државну; држава, узета као *Selbstzweck*, гутала је цијелу пажњу историкову, и иза историје политичкога развића долазиле су у пошљедну врсту све друге стране живота и радљивости народне. У таком је смислу Ваксмут схватио историју културе. У њега је она само допуна к опћој политичкој историји, допуна, која се казује у одвојеним чланцима и са свијем по спољашњем опажању: историја се културе одваја ради бољег пријегледа грађе, и ради угодности — да се број

књига саме свјетске историје не би сувише умножио. Исто се тако ту скоро изјаснио и г. Соловјев о трудима око руске историје с културнога или народнога гледишта: њему се чини да људи, који зборе о историји цивилизије и дијеле народ од државе у смислу Беклову, грубо гријеше, јер немају правилног појма о томе шта је то држава, која је завршетни појав народнога живљења. — нити појимају његову историју, у којој има сва та нова пронађена историја културе: по томе што и државна историја ваља да уђе у оцјену живљења, стања, образованости итд. нити смије изостати.

Али ми мислимо да ће тешко бити истина да гријеше они за које мисли г. Соловјев. Да је држава, као облик политичкога живота, од велике важности у народној историји, тешко да су икада одрицали историци на које циља г. Соловјев, они су само говорили како пређашња државна историја није објашњавала свију појава народнога живота, које је потребно историски изучавати и који у том смислу имају велики интерес. „Држава“ је до душе врло широк појам, али ни у њ не може ући све. У обичној употреби ријеч „држава“ има свој одређени смисао, и ми смо се веома навикли разликовати радњу државе и радњу друштва или опћинства, разликовати „државу“ и народ. И та се разлика оснива на довољним и појимљивим разлозима. У таком су се смислу служили том ријечју и горе споменути историци. У опширнијем и апстрактнијем смислу може се, на пошљетку, појам државе простријети и на сав круг народне образованости, која налази у „држави“ свој спољашњи израз, — и тада би, на пошљетку, спор о државној или културној историји постао спор око ријечи, и културна историја не би имала смисла. Али у ствари се тај појам у таком пространству одржати не може и излази опет на обично употребљење оне ријечи, те државни историк постаје историк једне специјалне гране народнога дјеловања, те се тиме уклања свако неспоразумљење. У том је смислу и могла проићи она разногласност, каква се збиља јавља у схватању историјских појава двјема школама: кад је једна школа с гледишта државног признавала цијеле појаве у народном животу као штетне по државу, тијем бацајући на њих већу или мању сјенку осуде, друга је школа признавала те појаве као народне, тијем их узимајући под своју заштиту. Па и ова пошљедња, ни мало не одричући значење државе и државнога облика, који имају превећ силан уплив на сав развитак народни и на судбину поједине личности, — хоће само да покаже, како држава, у својим облицима који буду, и опет може да ни из далека не

представи све оно што у народа има: јер облици државних установа пролазе често не дотичући се народних представа које живе својим посебним животом; јер ти облици каткад остану са свијем страни умном развићу у образованој страни друштва, по томе што то развиће може да се сврши не само без уплива државних облика него и у натовч њима, кад су му они супротни. С тога и јесте „историја народа“ постала ствар изучења и рада цијеле врсте истражилаца, и све се више примиче час, кад ће се она моћи саставити и написати како ваља.

Али ако државна историја у обичном смислу и не задовољава данас ни историјски интерес ни читалачку публику ни саме испитиваче, то с друге стране значење „културне историје“ није више само у лијепљењу државне историје са искомаданим знањима о разним стварима из друштвенога народнога живота, — макар да и само увођење тих ствари шири историју колико никада прије није била раширена и много подиже задатак и достојанство историјскога знања. Дакле у чему је управо смисао те историје кад је одвојимо од чисто државне и од разних других одјелитих историја?

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ричард Ботлер на другом месту.

(Црта из енглеског живота од Фридрика Космана.)

„Лењ је као пас,“ рече стари Фармер Крафт, „сено је са свим покварено.“

„Ја сам предвидео кишу и молио сам их да ми помогну, можеш лако све и сам урадити“ одговори Ричард.

„У његовим годинама и чинио сам,“ одговори му стари Крафт.

„Ја имам само две руке“ рече му Ричард. „А нисам змај.“ Ричардови назори о змају чудновати су. „Стар човек остаје стар човек а парна справа остаје парна справа.“

„Ви нисте оне соли вредни, што поједете,“ рече стари Фармер.

„Па и не дајете ми много више,“ одговори Ричард.

„Онда ће најбоље бити да се растанемо,“ рече му Крафт.

„Добро, о том сам ја већ одавна мислио“ одговори Ричард.

Онда се растану; Крафт оде у кухину, Ричард на ливаду, где је мокро сено лежало; а стрина Тјукертаунова, која је од Крафта јаја куповала,

врати се у село и приповеди њеним познаницима, како су се Крафт и Ричард свађали и да неће више заједно бити.

Међу тим знадоше обојица да им свађа никаквих последица нанети неће. Јер тако шта понављало се више пута; а и не би Јоза свога старог господара оставио, да му се бог зна каква служба понуди, а и стари Крафт не би га отпустио, па да му сво сено на ливади пропадне. После свакога таког кошкања дурили би се донекле, па би се опет и нехотице помирили. Ричард би читаво вече ођутао и легао би без теја, а старац би читаво вече својој жени приповедао како је Ричард неваљао и како га мора отпустити. А сутра дан били би опет најбољи пријатељи.

Вечерас седео је стари Крафт пушећи пред својом кућом, и беше необично расположен за ћеретање; и случајно деси се, да је неки од суседа имајући с њим посла, ту застао и подуже слушао. Овај донесе вест у село, да је Крафт Ричарда отпустио, и кад Ричард у крчму уљезе да попије чашу ела*), знадоше ту већ сви о томе. Он нити је порицао нити је потврђивао, већ попије ћутећи чашу ела и кад изби једанаест сахата, устане и рекавши им: „лахку ноћ“ — оде. Сви видоше да се својој кући упутио.

И заиста није био баш најбоље воље, и кад на по пута дође чује неку вику у даљини. Из почетка помисли шта га се то тиче, и хтеде мирно ићи даље, кад ал' опет чује вику: „у помоћ, у помоћ!“ Учини му се као да је вика из оближе шуме, и Ричард провлачећи се кроз цбунове дође на послетку на место. Ту нађе човека који за дрво привезан беше, и цокрај тамне месечине могло се ипак видети, да је стар и слаб. Најпре пресече уже, којим везан беше, па онда га подиже са земље на коју је пао, чим му је уже пресекао. „Одите само,“ рече му својим обичним суровим гласом али добрим срцем, одите деда, ко је то учинио? Шта се збило?“

„Ево ме већ читав сахат овде“ одговори му старац. „Падох у руке неким лоповима, који ме на мртво име испребијаше. Узеше ми најпре кесу и сахат, после ме почеше немилице тући. Да богме, да сам им се противио — али ко да се не противи? Онда ме довуку овамо, и ту ме привежу. Ја сам вам захвалан, млади пријатељу, врло захвалан.“

„Та то беше само маленкост, коју сам вам учинити могао,“ одговори Ричард. „Одите само, деда, да вас кући одведем. Шта? Не можете ни да стојите сигурно? Те ниткове треба обесити! Наслоните се на ме! Стојте тако! Хајд'мо. Где станујете?“

„Далеко одавде,“ рече старац, „када бих само могао стићи у Норс-Корнерс пре поштанских кола онда би све било у реду. Кола стижу тамо

*) Инглеско пиво без меља.

у 3 сахата, то знам. Сада је дванаест. Има још времена, када бих само ићи могао.“

„О стићемо ми одговори му Ричард. „Одите само; и јасам имао деду а и сам се надам да ћу старостдо живети. Носићу вас, ако не можете да ходите.“

И заиста старац је од мучења тако ослабио, да се није могао на ногама држати, Ричард га упрти на леђа и пође с њиме. Ишло се да богме споро и застајало се на много места, да се мало одахне; али пре него што су кола у Норс-Корнерс стигли, био је Ричард са старцем на месту. Одједаред се натушти, месец или је заишао или се у густе облаке сакрио. Ноћ беше тако мрачна, да ниси могао видети прета пред оком. Ни кога ниси могао видети, кад Ричард кочијаша заустави, и старцу помогне да у кола уђе.

Овај узне Ричарда за руку, пре него што се кола кренуше.

„Реците ми како се зовете?“ Питао га је старац. „Ни мој син не би милостивији био наспрам мене, него што сте ви.“

„Није вредно да вам имена кажем“ одговори Ричард.

„Остајте збогом!“

Они се растадоше.

Ричард пође кући. Зора је баш пуцала, кад бејаше код баште. Зачуди се, кад виде баштена врата отворена. Мало доцније кад преко прага пређе претвори се његово чуђење у страх. У авлији затече свога старога газду, где мртав у крви лежи, а и жену му нађе мртву у соби у наслоњачи; видела јој се велика рана на челу! покрај ње лежала је на земљи крвава и длакава секира! и могло се одмах видети како су убице целу кућу преметали јер свуд се видео траг од крвавих прета.

Ричард бризне плакати, и падне изнемогао крај свога мртвог господара на земљу. Јадикујући пребацивао је себи што није код куће био. Но пре него што ће да зове у помоћ, не слутећи ни на какве последице узме мртвог господара извуче га из крваве локве, да га у постељу метне. У том послу, груну бесно вичући и дерући се два човека кроз отворена врата и шчепају га за руке.

„Ухватисмо те за врућа трага!“ повика један. „Ричарде, ко би се томе од вас надао? Сироти људи! Али ћете скупо платити. Да вас неморам суду предати, сам бих вас обесио пред кућом о дрвету.“

Ричард беше вам себе! Провидео је целу ствар и изгуби већ сву наду. Тужитељи му беху Фармерови који рано пођоше на сајам; ту га одма свежу, и дозову суседе у помоћ да им помогну.

Праћен гомилом народа, која га је грдила, псовала, камењем се на њ бацала, поступала с њим као с дивјим звером, увуку га у тамницу. Истрага се предузме. Несретник буде оптужен да је убио два човека и парница се отпочне. Кад је пред суд ступио и све доказе саслушао, др-

жао је да је лудо и помислити да ће се ослободити. Свађа, његов дурљиви расположејај у вече у крчми и околности, при којима га затекоше — све то беше противу њега. Могао је пред судом само рећи: „Нисам крив!“ али да оправда невиност своју, не имађаше никаква доказа.

Убиство се догодило између 11. и 4 сахата у јутру. У једанаест сахата отишао је из крчме. За то је ћутао Ричард, док му не ставише страшно питање:

„Уапшениче, имате ли чиме да докажете, да нисте смртну казну заслужили?“

На то он рече:

„Ја не бејах тамо, сир! Ја их затекох мртве, кад кући дођох.“

„Нисте дакле били читаву ноћ код куће?“

„Нисам, сир!“ одговори Ричард.

„Где сте спавали?“

„Нисам ни спавао“ одговори Ричард. „Између 11 и 3 сахата носио сам некога старца на леђи преко поља, да не застане од поштанских кола у Норс-Корнерс.“

Да ли је полудио, или у оваком тренутку шалу збија? Неки се смејашу, неки вртише главом.

Стари судија погледа га озбиљно.

„Изјасните се тачније!“ рече му.

„Кад и онако ништа не хасни,“ одговори му Ричард; „било је овако: чуо сам неко јечање и упутим се тамо. Нађем старца који за дрво привезан беше. Неко га је испребијао и похарао, и није се могао с места маћи. Тужио ми се, да је рад у Норс-Корнерс, да се одатле поштанским колима кући одвезе, тако га упртим на леђа. Било ми је до душе тешко и требао сам доста времена, али у 3 сахата стигнем у Норс-Корнерс; знате, кад се брзо иде треба добар сахат да одатле до куће дођем. Могу вам се присећи да сам истину казао. Тек сам смотрио да ми је господар и жена му мртва — кад ме ухватише; али знам како ствар стоји. Немам сведока.“

Судија га погледа и запита:

„Ричарде Ботлеру, ваља да сте рекли старцу како вам је име.“

„Нисам,“ одговори Ричард. „Питао ме је за име, али му га нисам казао. Била је страшна помрчина. Али бадава све, знам да ћете ме обесити.“

Судија се сагне већма и рече:

„Реците ми, шта му одговористе, кад вас је за име питао,“ рече судија.

„Рекох му да није ни вредно да му га кажем,“ одговори Ричард са свим малодушно.

Судија се диже и метне руку на библију. Светина упре очи у њега. Сви умукну. Два пут хтеде говорити, али му сузе говор угушише. На послетку савлада узбуђеност своју и рече:

„Ја, Џонас Акермен, сведочим свечано, и закљичем се да је овај човек Ричард Ботлер праву истину казао. Бог је послао сведока, коме се оптужени није надао Ја бејаш тај, који је за помоћ викао, кад је покрај шуме пролазио. Мени је пријатељски у помоћ притекао. И данас патим још од удараца, који ме ону ноћ тако ослабише, да ме је на леђа узети морао, да ме на место донесе, где су поштанска кола стајала; и речи, које је сад изрекао, оне су исте, које ми је при растанку казао. Тако ми бог помогао!“

Кад је старац изговорио приђе Ричарду, пружи му руку и не хтеде сакривати сузе, које му низ образе тецијашу.

Ни коме не паде више на ум, да о Ричардовој невиности посумња. Ни ко није могао то учинити. Јасно беше доказано да је он био на другом месту и он поста слободан, стече у старом судији великога пријатеља, који га је увек помагао. Убице се почну одмах тражити и за неколико дана буду праве убице ухваћене, над њима буде извршена казна, која мал'те није Ричарда Ботлера постигла.

Превео М а н. Х р в. С р б.

Књижевне белешке.

* М. Ђ. Милићевић, уредник „Школе“ у Београду, позива на претплату на: „Истинске приче и поуке за децу“ које је дело са француског ориџинала превео и за српске прилике прерадио. Та је књига добила награду од француске академије наука. Намера је тој књизи да упозна децу са законима и дивотама природе која нас окружава, да у лепом облику приче покаже богатство у чудеса и сва три природна царства. Дело ји украшено са четрнаест различитих слика и већ је ушло у штампу. Биће готово до краја новембра ове године а изнеће 14—15 табака. Цена му је 8 гр. или 80 новч. а. вр. Новци се шаљу напред или преводиоцу или г. Стев. Рајичевићу, фактору државне штампарије у Београду. Рок је претплати 15. новембар о. г. Доцније ће књига бити скупља. Сваки претплатник нека искаже да ли жели да му се име штампа или не.

Г л а с н и к.

* Прошле године у децембру месецу умро је чувени немачки писац Август Шлајхер, који је с тога и нашем свету познат, што је много шта написао и о словенском језику, јер је био зналац многих садањих словенских а и старословенскога језика. Он је пошао у науци о језику по стопама Франца Бона, оца науке нашега века, упоредне лингвистике. Осим других дела његових обратило је особиту пажњу на се год.

1848. издано дело: „Zur vergleichenden Sprachforschung.“ У том делу његовом обазрео се он већ на некоја словенска наречја нарочито старобугарско и пољско. Из овог се види да је он још пре свога доласка у Праг проучавао словенске језике. Г. 1850. изађе као наставак шлајхерових штудија друго дело: „Die Sprachen Europas in systematischer Übersicht.“ У њему се обазрео на словенске језике особито на крају, где је придодао ове расправе а.) Was entspricht im litauischen dem Kirchenslavischen њ и њ б.) Über das Supinum im Slavischen; в.) Über einige Participialformen im Slavischen. Г. 1850. буде Шлајхер позван у Праг, на свеучилиште, за професора класичке филолоџије, али је замени упоредном лингвистиком. Сада се тек ода темељном изучавању словенских језика, особито чешкога, тако је писао осим другог чланак: „Über böhmische Grammatik mit Berücksichtigung der vorhandenen ausführlichen böhmischen Grammatiken.“ Важније је дело које је г. 1852 издао а то је: „Die Formenlehre der Kirchenslavischen Sprache, erklärend und vergleichend dargestellt.“ Овим је делом он много допринео познавању „старобугарскога или ти црквенословенскога језика.“ Осим словенскога језика изучавао је он и литавски. Тако је издао г. 1856. у Прагу дело под насловом: „Litauische Grammatik.“ а г. 1857. „Litauisches Lesebuch und Glossar“ и „Litauische Märchen, Sprichwörter, Rätsel und Lieder.“ Г. 1857. остави Шлајхер Праг и оде у Јену за ванреднога професора упоредне лингвистике и старонемачкога језика. Као професор у Јени писао је: „Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, celtischen und slavischen Sprachen.“ У једно је критички пратио све појаве у науци о језику у књижевности словенској. А тако исто су по Словенство важна и његова предавања као на прилику: „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen, Über Wesen und Leben der slavischen Sprachen u. s. w.“ А највеће и најславније му је дело: „Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen.“ Ово је дело од врло велике важности по упоредну филолоџију, јер се у њему налазе у једну целину скупљени резултати свију испитивања од пола века, која су чињена у овој струци знања људског. Овај компендијум је преко потребан сваком филологу, који хоће да појми најопштија начела упоредне лингвистике. Шлајхер је гледао да у науку о језику унесе нову методу природних наука, с тога је писао г. 1863. „Die Darwinische Theorie und die Sprachwissenschaft,“ о чему смо и ми у неким од прошлих бројева „Матице“ нешто донели. Исто тако је важна расправа: „Über die Bedeutung der Sprache für die Naturgeschichte des Menschen.“ У осмој свесци записака руске научне академије у Петрограду изашла је као прилог једна расправа под насловом: „Кратки начерт доисторијској жизни северовостојнога отдела индогерманских јазиков.“ Овај је чланак изашао и у српском преводу у Летопису (за г. 1861.) За Шлајхера вели врло лепо један писац: „Он се задубио у упоредну лингвистику као никоји од

словенских филолога, а познавао је словенска филолођијска истраживања као никоји од несловенских филолога — те две ретке особине беху у њему спојене.“ Простор овога листа не допушта нам да навађамо овде друга његова дела, која се тичу немачког и других јевропских језика и силне расправе, које се тичу словенских језика и које су у разним које словенским које несловенским часописима печатане, доста то да је он један од оних ретких Немаца, који се уздигао на узвишеније гледиште, те није, као обично, мржњом гледао на све, што је словенско, но је највећом љубављу проучавао Словенство и привредио му је толико, да му сваки Словенин од срца мора узвикнути: слава му!

† 19. септ. о. г. преминула је у Новоме Саду Јулијана Политова рођ. Десанчића у 61. години свога живота. Породица Десанчића једна је од најстаријих у Србству, и по традицији фамилијарној један члан те породице беше под Душаном управитељ оног дела Македоније, што Душан од Грка заузе. Кад су у XVII. веку Турци Србе гонили и изстребљавали, остала је од те породице само једна женска глава: Десанка. Њу од Турака избави неки Славујевић, коме се читава породица изтурчила, а он се не хтеде потурчити, већ се обећа, да ће исту Десанку од Турака избавити, ако за њега пође. Ноћу бежући од Турака и верући се по брдима, носио је често своју вереницу на леђима, те сретно из старог Влаха (старе Србије) у Босну избегне. Ту се истом Десанком ожени и прими њено породично име: Десанчић, које за то, што беше прво име старог племена, које, да га његови потурчени сродници не узмогну наћи и гонити. Но и у Босни не беше Десанци од Турака дугог станка. Изгубив мужа и настаријег сина, са млађим сином који јој остаде, избегне у аустријску Костајницу. Тај млађи син беше прамдеда покојне Јулијане Политове рођ. Десанчића, а чукундеда с материне стране дра Мих. Полита Десанчића.

Покојница била је ревностна Српкиња и сваки појав у Србству пратила је са највећим саучешћем. Њено једно писмо из српскога покрета г. 1849. где осуђује политику бечког двора према Србима, штампано је у „Љетопису.“

У њеној тешкој бољетици често би још своме сину дру Политу рекла: „Умрећу ти, синко, а недоживи, да се Босна и Херцеговина ослободи!“

„Застава“ пропраћује смрт покојнице овим речима: „Она је била примерна, одушевљена, слободоумна Српкиња, и узор матере српске, која је брачни век свој васпитању и нези своје деце посветила, и матерњом љубави над њима лебдила. Она је и многим младом Србину ђаку добра чинила. Она је уживала поштовање свију честитих Србаља у Новом Саду, који су то великом пратњом до вечне јој куће посведочили. Заслужила је као родољубива Српкиња и узор матера српски, да је у вечни покој изпратимо са: „Лака јој земља и вечна памет!“

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Овим бројем почиње се четврта овогодишња четврт „Матици.“ Ми смо до сад чинили што смо могли, да наш лист одговори задатку своме, и мислимо да је у њему достојно заступљена била „Књижевност и забава“ српска као што наслов листа изискиваше. Што смо доносили и расправе из појединих строго научних струка то чињасмо с тога, што до сад не беше листа, који би посвећен био чистој науци и њеним разноликим гранама. Сада, кад ће омладина српска издавати „Младу Србадију,“ мислимо, да ћемо боље испунити позив свој ако удесимо лист наш тако, да буде што је више можно забаван. Према томе молимо сваког брата Србина, који би нас хтео у радњи нашој потпомагати, да се обазре на ову нашу намеру, те да нам шаље поглавито саставака, који у забаву засецају. Да ће наш лист ову грану књижевности наше и од сад и то у већем размеру неговати, нека је јамство прошлост му и она браћа наша, која су нам обећала, да ће нас у овом нашем правцу и од сад својски потпомагати.

Цена је листу 4 ф. а. в. на годину.

Претплатни новци молимо да се пошљу благајници „Матице Српске“ у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара В. Валожића у Београду.

Чланци, који у „Матици“ изађу, награђују се, али тек онда, ако писци, који за своје саставке награде траже, ту жељу своју одмах при шиљању својих саставака изјаве. Награде досуђује књижевни одбор, али ће од сад један део награде уредник и надзорници листа, које ће књижевни одбор бирати, на жељу писца, издавати и пре штампања саставка му, само ако овај буде такав да награду заслужује и да буде одређен за штампање.

Овом приликом молимо у једно и све дужнике наше, да нам што пре плате дугове.

Уредништво „Матице.“

С А Д Р Ж А Ј.

Утицај женскијех на напредак образованости. — Српске народне песме. — Рафајило. Историјска новела од Д. Ваднајије. — Шта је то историја образованости? (Наставак.) — Подлистак: Ричард Ботлер на другом месту. Црта из енглеског живота. — Књижевне белешке. — Гласник. — Позив на претплату.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1869.